

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В МАЛОМУ БІЗНЕСІ

УДК 339.178.4

Михайло Мащакевич, доцент кафедри менеджменту та підприємництва
Дрогобицького державного педагогічного університету
імені Івана Франка

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В МАЛОМУ БІЗНЕСІ

У статті розкривається сутність та складові поняття організаційно-економічної діяльності в малому бізнесі, вказується на можливість та доцільність підготовки майбутнього менеджера до організації і здійснення економічної діяльності в малому бізнесі.

Ключові слова: малий бізнес, організація, суб'єкт, менеджер, підприємець.

Лит. 22.

Mykhajlo Mashakevych

FEATURES OF ORGANIZATIONALLY-ECONOMIC ACTIVITY IN SMALL BUSINESS

In the article essence and component concepts of organizationally-economic activity opens up in small business, specified on possibility and expediency of preparation of future manager to organization and realization of economic activity in small business.

Key words: small business, organization, subject, manager, businessman.

Постановка проблеми. В умовах глобальної економічної кризи, яка застала Україну в процесі структурної перебудови економіки і переходу на новий технологічний уклад, здійснюється перебудова цілих галузей господарства, що супроводжується скороченням виробництва, закриттям великих промислових підприємств і вивільненням значної кількості робочої сили.

За таких обставин важливим стабілізуючим економічним чинником виступає малий і середній бізнес, в якому в Україні по офіційним даним залучено понад три мільйони працівників, і який покликаний стати послаблюючим фактором соціального напруження шляхом створення нових робочих місць, формування регіональних ринків, становленням прошарку середнього класу.

Одним із важливих елементів стабільного розвитку малого бізнесу є його забезпечення фаховими керівниками – менеджерами, здатними розв'язувати складні організаційні, управлінські та економічні завдання в умовах нестабільності і ризику, опираючись не лише на власний або чужий, переважно гіркий досвід, а на систему фахових знань, умінь, навичок та передового досвіду ефективного господарювання.

З іншого боку, значна кількість випускників економічних та управлінських спеціальностей, в умовах перенасичення ринку праці, вимушена йти в малий бізнес, маючи достатній багаж теоретичних знань та елементарних навичок у галузі економіки та управління, проте за відсутності системного розуміння як їх використати в малому підприємстві.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Проблеми розвитку підприємництва в сучасних умовах, його організаційно-економічні аспекти знайшли своє відображення в працях українських та зарубіжних учених зокрема в останніх роботах Л.Д. Буряка [2], М.З. Ільчікова [5], Д.А. Ісаченко [6], М.М. Хурси [22], В.Л. Корінева [15], та ін.

Мета роботи: розкриття сутності поняття “організаційно-економічної діяльності”, обґрунтування та показ можливості та доцільності підготовки майбутнього менеджера до організації і здійснення економічної діяльності в малому бізнесі.

Вклад основного матеріалу. Малий бізнес у країнах з розвинутою ринковою економікою є наймасовішим, провідним сектором, який визначає темпи економічного розвитку, структуру та якісні характеристики валового національного продукту, є основою сучасної ринкової інфраструктури. В наших умовах розвиток мережі підприємств малого бізнесу необхідний як для створення в економіці нормальних конкурентно-ринкових відносин, так і з метою активізації структурної перебудови, насамперед на користь розвитку виробництва товарів народного споживання, торгівлі, громадського харчування, сфери послуг, де переваги малих підприємств виявляються особливо рельєфно. Не менш важлива роль підприємств такого типу і при безробітті для створення нових робочих місць, а також з погляду можливостей насичення споживчого ринку [21, 35].

Малий бізнес включає в себе індивідуальну трудову діяльність громадян, які мають статус юридичної особи, або не мають його [14, 34].

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В МАЛОМУ БІЗНЕСІ

Будучи специфічним суб'єктом національної економіки малий бізнес відрізняється від інших за наступними критеріями [14]:

1) метою створення малого підприємства. Переважно малий бізнес створюється для задоволення працюючих у малому бізнесі осіб з достатнім рівнем матеріальної забезпеченості, а не з метою довготривалої експансії та отримання прибутків;

2) динамікою розвитку певного суб'єкта малого бізнесу. На першому етапі становлення мале підприємство розширює свою діяльність і набирає темпи зростання, орієнтуючись на власні сили та використовуючи всі доступні йому ресурси. На другому етапі розвитку потужність стабілізується на відповідному рівні або переходить до іншої категорії суб'єктів економіки. Перебіг розвитку цих етапів набагато швидший, ніж у інших суб'єктів економіки, що і визначає високий динамізм цього сектору;

3) високим ризиком ведення власної справи суб'єктами малого бізнесу. Першою чергою це зумовлено обсягом малого бізнесу та відсутністю необхідних матеріально-фінансових резервів, що й визначає високу мобільність малого бізнесу, але й водночас і підвищує його вразливість;

4) особливістю оподаткування та звітності. Специфіка оподаткування суб'єктів малого підприємництва в можливості переходу на сплату єдиного податку та спрощену систему бухгалтерського обліку і звітності;

5) кадровим забезпеченням малих підприємств. Через незначний обсяг та цілі існування малого бізнесу, як правило, такі підприємства не мають можливості для залучення висококваліфікованих найманих працівників, особливо менеджерів та бухгалтерів, а у ході своєї діяльності орієнтуються на власні сили.

Важливою запорукою успішного ведення бізнесу є належна організація і здійснення саме економічної діяльності підприємства, наявність фахівців здатних її ефективно провадити.

Тому важливим завданням нашого дослідження є аналіз самих понять "організація", "організаційна діяльність", "економічна діяльність", які в літературі окремими дослідниками трактуються дещо по-різному.

Організація (від фр. *organisation*) – це:

- внутрішня побудова чого-небудь;
- внутрішня впорядкованість, узгодженість взаємодії різних частин єдиного цілого;
- об'єднання чого-небудь або кого-небудь в одно ціле, що приведено в строгую систему;
- сукупність людей, що об'єднані спільною програмою, ціллю, завданням [10].

Організувати (від фр. *organiser*) означає: а) створити, заснувати; б) об'єднати, згуртувати; в) впорядкувати, систематизувати [10]. Відзначається, що наведені визначення відносяться до двох об'єктів:

- а) до виду управлінської діяльності;
- б) до установи, організаційної структури, що призначена для реалізації управлінської діяльності.

Слово "організація" належить до найбільш уживаних. Це пояснюється омонімістичністю його як терміна. Вона вживається в трьох значеннях [12, 11]:

- 1) організація як система;
- 2) організація як стан;
- 3) організація як процес.

Організація постає найбільш поширеним видом цілеспрямованої діяльності людини, який забезпечує необхідне, тією чи іншою мірою, ефективне рішення будь-якого завдання, яке стоїть перед ними.

Усе, що робиться людиною, так чи інакше організується нею чи іншими суб'єктами стосовно неї. У цьому сенсі організація являє собою запланований і здійснюваний людиною цілеспрямований інтелектуально-матеріальний процес установавання відносин, зв'язків, залежностей, побудови форм і процедур.

Саме встановлення кількісних, якісних, часових, просторових та інших зв'язків між окремими складовими і являє собою сутність організації як процесу [8, 9].

Функція організації випливає із необхідності координації спільних дій людей у процесі досягнення загальних цілей. Вона включає наступні набори дій [8, 91]:

1) забезпечення динамічної рівноваги внутрішніх процесів, що протікають між керуючою і керованою системами, тобто об'єднання людей і засобів виробництва;

2) встановлення відносин між організацією (підприємством) і зовнішнім середовищем для забезпечення динамічної рівноваги;

3) організації власного виробництва, тобто перетворення ресурсів у готову продукцію;

4) організації керуючої підсистеми;

5) організації дій людей по виконанню інших функцій управління. А.В. Шегда [19, 121] визначає організацію як свідомий процес спрямований на об'єднання людей та впорядковану взаємодію елементів або частин (людей, ідей, ролей) у ціле в результаті чого утворюється життєздатна, продуктивна, стійка система.

Загалом організація як процес включає: 1) визначення раціональних форм поділу праці; 2) розподіл праці між працівниками, групами

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В МАЛОМУ БІЗНЕСІ

працівників і підрозділами; 3) розробку структури органів управління; 4) регламентацію функцій, під функцій, робіт та операцій; 5) встановлення прав та обов'язків органів управління і посадових осіб, підбір та розстановка кадрів.

Р.М. Пушкар, Н.П. Тарнавська розглядають термін "організація" більш в широкому розумінні, як певний порядок, а підвищення рівня організованості – впорядкування. Досягнутий порядок можна визначити повним, якщо в ньому знайшли практичне втілення чотири аспекти впорядкованості, які виходять з того, що визначені [16, 183]:

а) межі системи, тобто встановлено, скільки і які системоутворюючі одиниці вона охоплює;

б) змінні, що характеризують одиниці, що утворюють систему;

в) встановлені допустимі співвідношення між можливими кількісними значеннями змінних шляхом накладання обмежень на кожну з них;

г) спосіб дії кожної одиниці і схема її взаємодії.

Поняття організації охоплює такі взаємозв'язані елементи [16, 184]:

а) мету і завдання;

б) групування завдань для визначення видів робіт;

в) групування видів робіт у відповідних підрозділах згідно з метою організації;

г) делегування повноважень, розподіл відповідальності й визначення кількісних рівнів в ієрархії управління;

д) створення організаційного клімату, який спонукає працівників активно працювати для досягнення мети організації;

е) проектування системи комунікацій, здатної забезпечити прийняття ефективних рішень, їх контролю та координації;

є) побудова єдиної організаційної системи, що забезпечує внутрішнє узгодження всіх елементів організації, адаптацію до змін зовнішнього середовища.

Організаційна діяльність – це сукупність процесів, за допомогою яких менеджер усуває невизначеність та конфлікти між співробітниками організації, щодо роботи або повноважень і створює середовище придатне для їх спільної діяльності [13].

Основними складовими організаційної діяльності є:

- розподіл праці (розподіл загальної роботи в організації на окремі складові частини);

- департаментизація (групування робіт та видів діяльності у певні блоки: групи, відділи, сектори тощо);

- делегування повноважень (підпорядкування

кожної такої групи керівнику, який отримує необхідні повноваження);

- встановлення діапазону контролю (визначення кількості працівників, безпосередньо підлеглих даному менеджеру);

- створення механізму координації (забезпечення вертикальної та горизонтальної координації робіт та видів діяльності) [13, 97].

В.Г. Федоренко виділяє організаційну роботу підприємця, яку поділяє на декілька послідовних стадій [18, 100]:

- вивчення кон'юнктури ринку з метою визначення пріоритетних з погляду майбутнього прибутку сфер економіки;

- фінансово-економічні розрахунки, зокрема калькуляція попередніх витрат, що покладені в основу проекту;

- визначення чинних законоположень, що регламентують обрану підприємцем форму діяльності;

- розробка на їхній базі і затвердження в державних органах нормативного акту майбутнього підприємства;

- пошук і мобілізація коштів (інвестицій);

- залучення фахівців і робітників до безпосереднього поетапного здійснення робіт;

- поточне управління виробничим процесом;

- організація збуту виробленої продукції або надання послуг;

- звітність перед податковими та контрольно-ревізійними органами держави.

Організація – це процес, що здійснюється керівником і скерований на розподіл спільної діяльності серед виконавців і встановлення між ними причинних відносин діяльності, що викликають ефект додаткового корисного результату [9].

Організація – це процес розв'язання задач, скерованих на розподіл комплексної роботи між різними виконавцями, роз'яснення змісту і суті індивідуального завдання і колективного результату, встановлення колективних відносин (обмінів видами діяльності між працівниками в групі) [9].

Організація діяльності зменшує степінь неупорядкованості, степінь хаотичності і призводить до збільшення системності будь-якого виду діяльності, збільшення ентропії системи [20, 181].

При розгляді трактування поняття "економічна діяльність" виходимо з розгляду функцій підприємства, напрямів діяльності підприємства, механізму реалізації підприємницької діяльності.

У роботі [3, 27] відзначається, що головною економічною функцією будь-якого підприємства є задоволення потреб споживачів у товарах та

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В МАЛОМУ БІЗНЕСІ

послугах. Тобто ця функція властива кожному підприємству незалежно від його структури, галузі, ступеням підпорядкованості органам влади тощо.

Виходячи з головної соціально-економічної функції підприємства (задоволення потреб суспільства) як структуроутворюючого елемента економічної системи суспільства визначають головні внутрішньо організаційні функції підприємства, що забезпечують його існування як самостійного суб'єкта господарювання, як ланки народного господарства, а саме комерційну, технічну, фінансову, адміністративну [3, 29].

Реалізація принципів підприємницької діяльності потребує відповідного механізму. Механізм реалізації підприємницької діяльності формується під впливом конкретних умов господарювання і призначений для організації, здійснення та збереження цієї діяльності, досягнення цілі підприємця. Цей механізм визначається формою власності (державна чи приватна), чинним законодавством, рівнем економічного розвитку національної економіки, фінансово-кредитної, банківської систем тощо.

Сутність механізму реалізації підприємницької діяльності полягає в тому, що він є конкретним господарським інструментом (сукупністю заходів, методів, функцій), завдяки якому організується і досягає цілі діяльності суб'єктів підприємництва.

Наукові розробки сучасних економістів структурують механізм реалізації підприємницької діяльності за певними ознаками, згідно з якими розрізняють: економічний механізм; соціальний механізм; організаційний механізм.

Економічний механізм ґрунтується на використанні вартісних інструментів, які є необхідною передумовою функціонування підприємства в ринкових умовах (самостійне бізнес-планування, укладання угод, ціноутворення, інвестування тощо).

Соціальний механізм формується і діє згідно з інтересами підприємця та інших учасників підприємницького процесу [3, 78].

Організаційний механізм формує ланки організації підприємницької діяльності протягом певного життєвого циклу підприємницької структури.

Упродовж життєвого циклу підприємницьких структур економічний, соціальний та організаційний механізми діють як єдина система здійснення, збереження та розвитку підприємницької діяльності [3, 79].

Більшість авторів виділяють три основні функції (групи функцій) виробничого підприємства [1, 11]: виробничо-технологічні, економічні, соціальні та зовнішньоекономічні.

Зокрема, економічні функції передбачають управління процесами виробництва і збуту товарів, укладання контрактів із постачальниками та споживачами, наймання робочої сили, раціональна організація праці, виплата заробітної плати, розподіл прибутків, сплата податків, зборів та інших платежів, розрахунок економічної ефективності діяльності, ціноутворення, залучення інвестицій.

Крім основних, можуть бути виокремлені і допоміжні функції підприємства, які зводяться до забезпечення документообороту, обліку, гарантування безпеки, статистичної звітності, дослідних операцій та ін. [1].

Щодо напрямів діяльності підприємства, то виділяють наступні складові [1, 4, 17]:

1. Виробнича діяльність: організація та регулювання процесу вироблення продукції в просторі і часі.

2. Комерційна діяльність: реклама, організація збуту та постачання.

3. Економічна діяльність: стратегічне і поточне планування, облік та звітність, ціноутворення, ресурсне забезпечення, фінансова діяльність, зовнішньоекономічна діяльність.

4. Дослідження зовнішнього середовища: ринку збуту продукції, товарів, послуг; ринку факторів виробництва; інструментів державного регулювання бізнесу; конкурентів.

5. Інноваційна діяльність: науково-технічні розробки, технологічна та конструкторська підготовка виробництва, впровадження НТП, формування інвестиційної політики.

6. Післяпродажний сервіс товару, обслуговування: пусконаладжувальні роботи, гарантійне обслуговування, ремонт тощо.

7. Управління персоналом та організація стимулювання праці: кадрова політика підприємства, системи управління персоналом, ефективність використання трудового потенціалу, системи оплати праці, мотивація трудової діяльності, політика оплати праці тощо.

Висновки. Виходячи з вищесказаного нами пропонується наступне трактування поняття організаційно-економічної діяльності в малому бізнесі.

Це здійснюваний людиною (в нашому випадку керівником, менеджером, власником) цілеспрямований інтелектуально-матеріальний процес установалення відносин, зв'язків, залежностей, побудови форм і процедур по забезпеченню ефективної економічної діяльності малого підприємства (індивіда).

Основою підготовки майбутнього менеджера до організаційно-економічної діяльності є створений і апробований навчально-методичний комплекс, що включає в себе:

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В МАЛОМУ БІЗНЕСІ

- блок компонентів освітньо-кваліфікаційної характеристики та освітньо-професійної програми підготовки менеджера, що включає в себе систему спеціальних знань, умінь та навичок діяльності;

- блок дисциплін підприємницького спрямування варіативної компоненти, структурно-логічна схема їх викладання у взаємозв'язку з нормативними дисциплінами підготовки менеджера;

- блок міжпредметної інтеграції включає в себе систему індивідуальних науково-дослідних завдань з дисциплін нормативної освітньо-професійної програми, тематику курсових і дипломних робіт, індивідуальних завдань практик в галузі економіки, організації діяльності і управління в малому бізнесі.

1. Бойчук І.М. Економіка підприємства: навчальний посібник. Вид. 2-ге доповн. і переробл. – К.: Атака, 2006. – 528 с.

2. Буряк Л.Д. Фінансовий менеджмент в малому бізнесі: Навч. посіб. – К.: КНЕУ, 2007. – 432 с.

3. Економіка підприємства: Навч. посіб./ За ред. А.В. Шегди. – К.: Знання, 2005. – 431 с.

4. Економіка торговельного підприємства: Підручник / За ред. проф. Н.М. Ушакової. – К.: "Хреціатик", 1999. – 800 с.

5. Ильчиков М.З. Предпринимательская функция и экономический механизм ее осуществления: Монография. – М.: Камерон, 2004. – 372 с.

6. Ісаченко Д.А. Малі промислові підприємства в трансформаційній економіці регіону: монографія. Ін-т пробл. ринку та екон.-екол. дослідж. НАН України. – О., 2009. – 406 с.

7. Кісельов А.П. Основи бізнесу: Підручник. – К.: Вища школа, 1997. – 191 с.

8. Мартиненко Н.П. Менеджмент фірми: Кн. для підприємця: Для студ. екон. спец. вузов. – К.: МП "Леся", 1995. – 368 с.

9. Мартыненко Н.М. Основы менеджмента. Учебник. – К.: Каравелла, 2003. – 496 с.

10. Новейший словарь иностранных терминов и выражений. – Минск: Современный литератор, 2003. – 976 с.

11. Основи менеджменту / За науковою ред. проф. В.Г. Федоренка. – К.: Алерта, 2007. – 420 с.

12. Семенов Г.А., Станчевський В.К., Ланкова М.О., Семенов А.Г., Гребінець К.М. Організація і планування на підприємстві: Навчальний посібник. – К.: Центр навчальної літератури, 2006. – 528 с.

13. Соболев С.М., Богуцький В.М. Менеджмент: Навчально-методичний посібник для самостійного вивчення дисципліни. – К.: КНЕУ, 2005. – 225 с.

14. Про стан і перспективи розвитку підприємництва в Україні: Національна доповідь / К.О. Ващенко, З.С. Варналій, В.С. Воротін, В.М. Гесць, Е.М. Кужель, О.В. Ліанова та ін.// Економіст. – 2009. – №5. – С. 18 – 63.

15. Стан, розвиток та державне регулювання діяльності малих підприємств в Україні: монографія / В.Л. Корінев, М.Г. Пивоваров, М.А. Погрібняк, С.І. Брильов; Клас, приват, ун-т. – Запоріжжя, 2009. – 244 с.

16. Пушкар Р.М., Тарнавська Н.П. Менеджмент: теорія і практика. Підручник. – 2-ге видання перероблене і доповнене. – Тернопіль: Карт-бланш, 2003. – 490 с.

17. Сідун В.А., Пономарева Ю.В. Економіка підприємства: Навч. пос. – Київ: Центр навчальної літератури, 2003. – 436 с.

18. Федоренко В.Г., Віденко О.М., Бондаренко Є.В., Уткін О.Ф., Панько О.М., Анін В.І., Пінчук Ю.Б. Основи менеджменту / За науковою редакцією проф. В.Г. Федоренка – К.: Алеута, 2007. – 420 с.

19. Шегда А.В. Менеджмент: Навчальний посібник. – К.: Т-во "Знання", КОО, 2002. – 583 с.

20. Шарапов В.М., Шарапова Е.В. Технологии управления. Практический менеджмент. / Под. ред. В.М. Шарапова. – Черкасы: ЧГТУ, 2005. – 563 с.

21. Хомяков В.І. Менеджмент підприємства. – 2-ге вид., перероб. І доп. – Київ: Кондорп, 2005. – 434 с.

22. Хурса М.М. Мале підприємство: економіко-організаційні аспекти діяльності: монографія Укоопспілка, Полтав. ун-т спожив, кооп. України. – Полтава: РВВ ПУСКУ, 2009. – 220 с.

Стаття надійшла до редакції 04.02.2011

